

การทดลองออกแบบรูปด้านหน้าศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด

พัชลลิตสร แก้วปีลา^{1*} กรุณา รักขวิน² และ สุพักตรา สุทธสุภา³

Experimental design on the facades of Roi Et Provincial Hall

Phatlalitsorn Kaewpeela^{1*} Karuna Raksawin² and Supagtra Suthasupa³

^{1,2}คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Architecture, Chiangmai University

³ Faculty of Architecture, Silpakorn University

* Corresponding author. E-mail address : phatlalitsorn.k@gmail.com

received September 16, 2019

revised December 19, 2019

accepted December 24, 2019

บทคัดย่อ

จังหวัดร้อยเอ็ดกำลังดำเนินการปรับปรุงอาคารศาลากลางจังหวัด ตามนโยบายของการจัดระบบศูนย์ราชการ กำหนดให้ศาลากลางจังหวัดเป็นอาคารศูนย์กลางการปกครองส่วนภูมิภาคระดับจังหวัด และแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ดจึงมีแนวทางในการปรับปรุง โดยยังยึดรูปแบบของศาลากลางแบบจตุรมุขซึ่งเป็นแบบมาตรฐานจากส่วนกลาง ผสมกับการออกแบบที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยใช้การพิจารณาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่บนรูปด้านอาคารซึ่งเป็นวิธีการสื่อสารความหมายที่แฝงสู่การรับรู้ของประชาชน การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการนำเสนอการทดลองออกแบบรูปด้านหน้าอาคารศาลากลางจังหวัด ด้วยการค้นหาลักษณะองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีผลต่อการแสดงออกของอัตลักษณ์ซึ่งปรากฏบนรูปด้านอาคาร ด้วยวิธีการพิจารณาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบนรูปด้านอาคารที่มีผลต่อการรับรู้ จากทฤษฎีการรับรู้สามารถแบ่งระดับการพิจารณาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับรูปทรงอาคาร (Mass-Form) ระดับองค์ประกอบอาคาร (Ornament) และระดับผิวอาคาร (Texture) โดยศึกษาใน 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษารูปด้านศาลากลางหลังเดิม 2) ศึกษารูปด้านอาคารต้นแบบที่แสดงอัตลักษณ์ท้องถิ่น และ 3) การถอดอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการออกแบบ จนนำไปสู่การสร้างแบบจำลองภาพสามมิติของอาคารศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นแนวทางเสนอแนะการปรับปรุงอาคารศาลากลางจังหวัดต่อไป

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ รูปด้านหน้าอาคาร การรับรู้ ศาลากลาง ร้อยเอ็ด

ABSTRACT

Roi Et Provincial Hall has been redeveloped according to the policy of the Government Center System Organization, which designates a provincial hall as the center of the provincial government and shall express its local identity. Roi Et province, thus, has carried out the redevelopment project of the Provincial Hall of which design has been adhered to a tetrahedron style (a building with four gable ends), a standard building design provided from the central government, and combined with its local identity derived from architectural elements on the facades to present inherited meaning to people's perception. This study aims to find the architectural elements which provide identity on the facade of Roi Et Provincial Hall. The method used includes an investigation of the architectural elements on the facades which affect perception in 3 aspects: mass-form, ornament and texture. The study consists of three steps: 1) an investigation of the old hall's facade, 2) an investigation of local identity buildings' facade, and 3) an interpretation of identity to a design. Finally, a 3D model of Roi Et Provincial Hall is developed.

Keyword: Identity, Facades, Perception, Provincial Hall, Roi Et

บทนำ

ศาลากลางจังหวัดในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของการจัดตั้งศูนย์ราชการระดับภูมิภาค (นิติ เชื้อสถาปนศิริ, 2544) ในอดีตศาลากลางจังหวัดเป็นสถานที่ปฏิบัติราชการของหน่วยงานระดับจังหวัด ต่อมาภายหลัง เมื่อมีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 รวมถึงการวางแผนพัฒนาจังหวัด ทำให้มีการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก เพราะพื้นที่ศาลากลางจังหวัดไม่สามารถรองรับการขยายตัวดังกล่าวได้ หน่วยงานที่เพิ่มขึ้นจึงก่อสร้างอาคารของตนกระจายออกไปตามพื้นที่ราชพัสดุที่มีอยู่ จึงมีการนำแนวคิดเรื่อง ศูนย์ราชการมาปรับใช้ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อรวมอาคารราชการของหน่วยงานต่าง ๆ มาไว้ในบริเวณเดียวกัน ให้เป็นศูนย์กลางในการบริหารงาน และเพื่ออำนวยความสะดวกในการบริการประชาชนในลักษณะเบ็ดเสร็จ (นิติ เชื้อสถาปนศิริ, 2544)

ในอดีตที่ผ่านมา รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของศาลากลางจังหวัด มีพัฒนาการปรับเปลี่ยนตามบทบาทในแต่ละช่วงเวลา ตั้งแต่จุดเริ่มต้น ที่มีลักษณะเป็นอาคารศาลา ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณที่พักของผู้นำชุมชน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการแจ้งข่าวสาร ทำกิจกรรมของเมือง ต่อมา มีการพัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางในการบริหารเมือง ตามรูปแบบการปกครองที่เปลี่ยนแปลงในประเทศไทย พัฒนาการของศาลากลางจังหวัดมีอย่างต่อเนื่องด้วยเทคโนโลยีและอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตกสมัยใหม่ การปรับเปลี่ยนให้มีรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยมากขึ้น การกำหนดแบบแผนเป็นรูปแบบมาตรฐานเพื่อนำไปใช้กับทุกจังหวัด จนถึงปัจจุบัน คณะอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการจึงได้กำหนดให้มีการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นในอาคารศูนย์ราชการขึ้น (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2553)

จะเห็นได้ว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของศาลากลางจังหวัดในแต่ละช่วงเวลา เกิดขึ้นพร้อมกับเหตุผลและความหมายบางอย่างซึ่งแฝงอยู่ เช่น การกำหนดรูปแบบมาตรฐานโดยการกำหนดให้ศาลากลางจังหวัดเป็นอาคารตั้งอยู่ มีลานว่างขนาดใหญ่ กั้นการเข้าถึง เพื่อเป็นการสร้างความสำคัญ (นิติ เชื้อสถาปนศิริ, 2544) อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ศาลากลางสามารถสื่อสารผ่านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมทางรูปด้านอาคาร เพื่อให้เกิดการรับรู้ความหมายของศาลากลางไปสู่ประชาชนพลเมือง สิ่งนี้มีผลต่อเนื่องมาจนถึงบริบทปัจจุบัน ซึ่งมีการทบทวนถึงรูปแบบมาตรฐานทางสถาปัตยกรรมนี้มากขึ้น โดยภาครัฐได้มีการกำหนดให้อาคารศูนย์ราชการจังหวัด ต้องมีการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น

จังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน (พ.ศ.2562) มีศาลากลางที่มาจากรูปแบบตามมาตรฐานจากส่วนกลาง ซึ่งกำลังจะมีการปรับปรุงศาลากลางใหม่ทดแทนอาคารเก่าที่มีสภาพทรุดโทรมและพื้นที่ใช้งานไม่เพียงพอ โดยอาคารศาลากลางนี้ยังยึดรูปแบบของศาลากลางแบบจตุรมุขในการปรับปรุงอาคาร และจำเป็นต้องผนวกการออกแบบที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผ่านการพิจารณาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่บนรูปด้านอาคาร ซึ่งเป็นวิธีการสื่อสารความหมายที่แฝงในอาคารศาลากลางสู่การรับรู้ของประชาชนอยู่แล้ว (สันต์ สุวัจนราภินันท์ และ คณะ, 2555; Askari and Dola, 2009) นอกจากนี้การศึกษาเกี่ยวกับรูปด้านอาคารซึ่งมีผลต่อการรับรู้ก็มีอย่างแพร่หลาย (Mehraban and Russell, 1974; Russell et al, 1981; Herzog et al, 1982; Imamoglu, 2000; Gifford et al, 2000; Marina and Renato, 2006) ผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษา คือรูปแบบทางสถาปัตยกรรมศาลากลางที่ปรากฏอัตลักษณ์ถิ่นที่สามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการออกแบบ ปรับปรุงศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดต่อไป

ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. รูปแบบศาลากลางในแต่ละช่วงเวลา

ศาลากลางจังหวัดมีบทบาทหน้าที่ ความสำคัญ แตกต่างกันไปตามยุคสมัย (นิติ เชื้อสถาปนศิริ, 2544) ได้ศึกษาความหมายทางการเมืองของลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารราชการไทย ศึกษากรณีศาลากลางจังหวัด โดยแบ่งการศึกษาศาลากลางออกเป็น 4 ช่วงเวลา ดังนี้ ศาลากลางจังหวัดในบริบทการเมืองการปกครองไทย ในช่วงเวลาก่อนการปฏิรูปการปกครอง พ.ศ.2435 มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมตามความต้องการของเจ้าเมือง สร้างขึ้นโดยฝีมือช่างพื้นถิ่น ตัวอย่างเช่น จวนเจ้าเมืองนครราชสีมาในภาพที่ 1 และต้องย้ายตำแหน่งตามเจ้าเมือง มีการใช้สอยเพื่อดำเนินกิจการสาธารณะภายในท้องถิ่น ความสง่างามที่มีอยู่ในอาคารศาลากลางนั้นเป็นไปตามฐานะความมั่งมีของเจ้าเมือง

ภาพ 1 จวนเจ้าเมืองนครราชสีมา

ที่มา : http://ruch-sattahip.blogspot.com/2018/12/blog-post_33.html

ต่อมาในช่วงเวลา พ.ศ.2435 - พ.ศ.2474 การปฏิรูปการปกครองได้รับเอาอิทธิพลตะวันตกเข้ามาในสังคมไทย มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเมืองสมัยใหม่ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ มีการเกิดขึ้นของหน่วยราชการที่สำคัญในการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ คือ กรมโยธาธิการ ต่อมากลายเป็นกระทรวงโยธาธิการ ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมและดำเนินการก่อสร้างโยธาทั้งหมด ตลอดจนให้คำแนะนำการออกแบบ กำหนดงบประมาณ และตรวจสอบงานแก่ฝ่ายงานโยธาหัวเมือง สังกัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานดูแลการก่อสร้างและซ่อมแซมอาคารสถานที่ราชการ ลักษณะอาคารศาลากลางในยุคนี้ คือ มีที่ตั้งถาวร ชัดเจน รูปร่างหน้าตาอาคารเป็นไปในทางสถาปัตยกรรมตะวันตก สิ่งที่ขาดหายไปอย่างชัดเจน คือ การเป็นสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่น ตัวอย่างเช่น อาคารศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ในภาพที่ 2 และอาคารศาลากลางจังหวัดเชียงรายในภาพที่ 3

ภาพ 2 ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่หลังเก่า

ที่มา : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/867260>

ภาพ 3 ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่หลังแรก

ที่มา : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/521636>

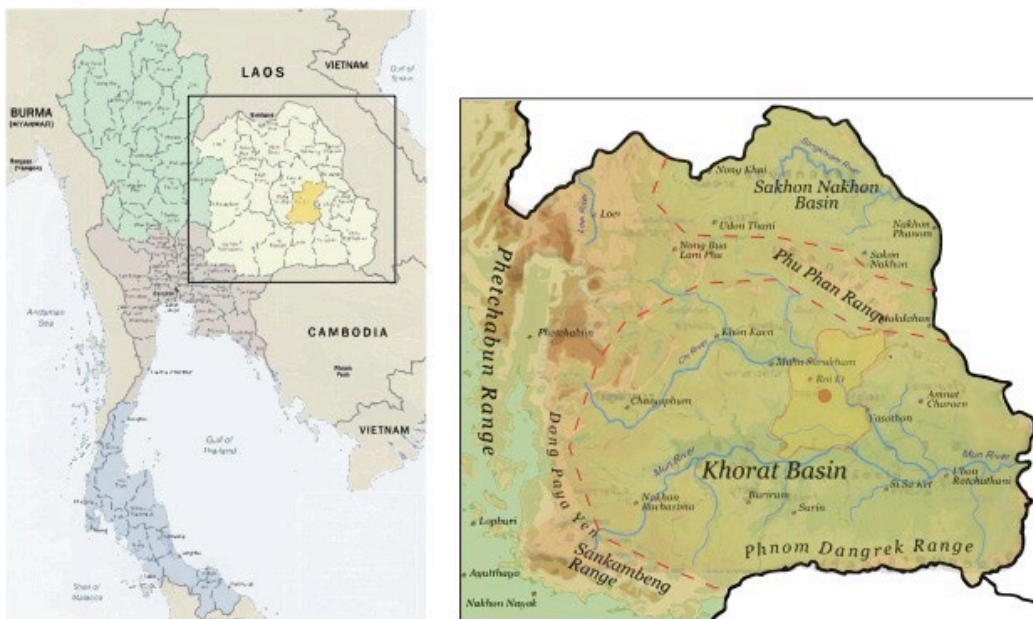
ต่อมาในช่วงเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 - พ.ศ.2522 จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบบรัฐสภาประชาธิปไตย อาคารศาลากลางในยุคนี้เป็นอาคารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นที่ทำการของจังหวัด มีการจัดทำเป็นแบบมาตรฐานเช่นเดียวกับอาคารราชการอื่น ๆ รูปแบบอาคารศาลากลางมีการพัฒนามาตามลำดับ จากอาคารศาลากลางในระยะแรกที่มีรูปทรงตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ความสูงอาคารตั้งแต่ชั้นเดียวถึง 2 ชั้น มาเป็นอาคารศาลากลางทรงไทยที่มีความสูงตั้งแต่ 2 ชั้น ถึง 5 ชั้น (สันต์ศักดิ์ อาจสาคร, 2528 อ้างถึงใน นิติ เชื้อสถาปนศิริ, 2544) รูปแบบศาลากลางทรงไทยที่เกิดขึ้น เป็นไปเพื่อการสร้างเอกลักษณ์ไทย ให้สอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลสมัยนั้น (วิมลสิทธิ์ ทรายงกูร และคณะ, 2536) ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ที่ลดทอนรูปจากแบบไทยประเพณี ผสานกับการใช้เครื่องคอนกรีต วัสดุ วิธีการ ความรู้ทางสถาปัตยกรรม และวิศวกรรม ณ ช่วงเวลานั้นแทนการใช้เครื่องไม้ตามรูปแบบเดิม

แบบมาตรฐานของศาลากลางถูกออกแบบจากส่วนกลางโดยกรมโยธาธิการ มีการกำหนดขนาดของอาคารตามลำดับความสำคัญของจังหวัด ซึ่งเป็นศาลากลางจังหวัดที่พบอยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ.2562) ในปี พ.ศ.2523 รัฐบาลมีทิศทางการบริหารประเทศมุ่งเน้นการกระจายรายได้และการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524) ส่งผลให้เพิ่มหน่วยงานราชการและจำนวนข้าราชการมากขึ้น ทำให้ศาลากลางประสบปัญหาความแออัดและคับแคบ เป็นผลให้ศาลากลางหลายท้องที่เริ่มมีการขยายขยายพื้นที่ใช้งานของส่วนราชการ โดยมีทั้งการก่อสร้างอาคารขึ้นใหม่และการต่อเติมอาคาร เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพิจิตร จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดระนอง จังหวัดลำปาง เป็นต้น ในปี พ.ศ.2539 สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการ โดยให้มีการวางแผนการใช้ที่ดินและจัดทำแผนแม่บทศูนย์ราชการ เพื่อให้หน่วยงานราชการทำงานอยู่ในบริเวณเดียวกัน เพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การติดต่อประสานงาน และอำนวยความสะดวกในการบริการประชาชนในลักษณะเบ็ดเสร็จ นอกจากนั้นศูนย์ราชการจะต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในมิติที่หลากหลายมากกว่าแค่การปกครอง คือมีการแสดงออกของอัตลักษณ์ของถิ่นที่ (Identity of Place) ให้ปรากฏบนอาคารศูนย์ราชการแต่ละแห่งด้วย ซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ.2562) มีหลายจังหวัดที่ยังอยู่ในขั้นตอนของการจัดทำแผนการใช้ที่ดินและผังแม่บทศูนย์ราชการ รวมถึงจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยเช่นกัน

2. อัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด

ตามความหมายของอัตลักษณ์ อ้างอิงตามสำนักงานราชบัณฑิตยสภา ประกอบด้วยคำว่า อัต (อัต-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณะ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว ในทางสถาปัตยกรรมมักกล่าวถึงภาษาที่ใช้ในการสื่อความหมายถึงบริบทถิ่นที่ตั้ง หรือ วัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมนั้น (สันต์ สุวัจนราภินันท์ และคณะ, 2555) กล่าวว่า ภาษาสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกเลือกใช้ในการออกแบบเพื่อสื่อสัญลักษณ์ถึงบริบททางวัฒนธรรมนั้นจะซับซ้อนกว่าภาษาที่ใช้ในการสื่อสารพูดคุยในชีวิตประจำวัน เพราะต้องสื่อสารกับคนถึง 2 ระดับ ระดับแรกสถาปัตยกรรม จะต้องสื่อสารการเชื่อมโยงถึงที่มาของเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่เลือกนำมาเป็นแรงบันดาลใจ ระดับที่สอง สถาปัตยกรรมจำเป็นต้องสื่อสารถึงผู้ใช้อาคารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อใช้ในการออกแบบ จึงเป็นผลมาจากการศึกษาเนื้อหาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ และใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งในการสื่อสารเพื่อเชื่อมโยงความหมายจากเนื้อหาทางวัฒนธรรมสู่สถาปัตยกรรม

หากย้อนมองถึงถิ่นที่ตั้งของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น มีที่ตั้งอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในบริเวณแหล่งอารยธรรมโคราข กลุ่มแม่น้ำชี-มูล มีความสอดคล้องทางวัฒนธรรมเดียวกันกับจังหวัดในกลุ่มอีสานใต้ซึ่งสืบต่อวัฒนธรรมจากศิลปะขอม โดยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 วัฒนธรรมขอมแผ่เข้ามาถึงร้อยเอ็ด เริ่มปรากฏว่ามีปราสาทหินในวัฒนธรรมขอมอยู่ในพื้นที่ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2555) และในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17-18 มีการขยายดินแดนราชอาณาจักรขอมทั่วภูมิภาคอีสานจากพื้นที่อีสานตอนล่าง สู่อีสานตอนกลาง และอีสานตอนบนมากขึ้น พื้นที่ส่วนหนึ่งของร้อยเอ็ดยุคนี้มีลักษณะเป็นเมืองศูนย์กลางในระดับอนุภูมิภาค (ธาดา สุทธิธรรม, 2544) ทำให้ได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากขอม และการเคารพบูชาเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ของชนชั้นสูง มีปราสาทหินเกิดขึ้นกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากยุคแรกที่เป็นสังคมนับถือผี หลังจากนั้นช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 มีการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการค้า การเปลี่ยนแปลงทางศาสนาและการเมืองของรัฐ มีการย้ายถิ่นฐานไปที่อื่น ทำให้พวกข่าและลาวเข้ามาอาศัยแทนพวกเดิม ส่งผลให้ศิลปะขอม เช่น ปราสาทหินต่าง ๆ ถูกบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ให้เป็นแบบลาว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2555) ด้วยลักษณะพื้นที่เมืองเก่าของร้อยเอ็ด มีลักษณะเป็นที่ป่าดงกันกระทะ (ภาพที่ 4) ทำให้ไม่มีชนชาติใดอาศัยอยู่ถาวร แตกต่างจากบริเวณขอบข้างกระทะ ถูกขนาบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ 2 กลุ่ม คือ บริเวณด้านเหนือ มีพระธาตุพนม (ศิลปะล้านช้าง) เป็นศูนย์กลางศักดิ์สิทธิ์ บริเวณด้านใต้ มีปราสาทวัดพูจำบาก (ศิลปะขอม) เป็นศูนย์กลางศักดิ์สิทธิ์ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2555) ทำให้ร้อยเอ็ดได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปตามการเข้าครองพื้นที่ แต่ความเข้มข้นของรูปแบบสถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมขอมก็ยังคงชัดเจนกับภาพลักษณ์ความเป็นอีสานใต้ จากข้อมูลแหล่งโบราณคดีภาคอีสาน พบว่าจังหวัดร้อยเอ็ดมีโบราณสถานในลักษณะปราสาท ปรากฏ กู่ พระธาตุ จำนวนมากเป็นลำดับที่ 4 รองจาก จังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา สุรินทร์ (กรมศิลปากร, 2531)

ภาพ 4 แผนที่แสดงตำแหน่งจังหวัดร้อยเอ็ด
ที่มา : <https://deacademic.com/dic.nsf/dewiki/668527>

3. อิทธิพลของรูปด้านอาคารที่มีผลต่อการรับรู้

รูปด้านอาคารเป็นเสมือนหน้าตาของอาคาร (Li, 2007) กล่าวถึงความสำคัญของรูปด้านอาคาร ว่าสามารถสะท้อนถึง การรับรู้ทางวัฒนธรรม และบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ แรงบันดาลใจและอุดมคติของชาติพันธุ์ของชุมชนนั้น โดยรูปด้านอาคาร จะนำเสนอประสบการณ์ที่หลากหลายแก่ผู้มองเห็น (Moughtin et al, 1995 อ้างถึงใน Askari and Dola, 2009) Askari and Dola (2009) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏบนรูปด้านอาคารทางประวัติศาสตร์ ในเมืองกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่าง ความหมาย การสื่อสารผ่านองค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรม และ ผู้มองเห็น เกิดขึ้นบนรูปด้านอาคาร ซึ่งกระบวนการที่สำคัญที่เป็นส่วนเชื่อมโยงความสัมพันธ์เหล่านี้ คือ การรับรู้ (Perception) กระบวนการของการรับรู้จะเริ่มตั้งแต่การมีสิ่งเร้า (Stimulus) ที่ทำให้เกิดการรับรู้ เช่น เหตุการณ์ สถานการณ์ หรือ สิ่งแวดล้อมรอบข้าง ไปกระทบหรือเกิดความรู้สึกผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ทั้งนี้สมองจะมีการจดจำ และบันทึก เป็นประสบการณ์จากสิ่งเร้าที่ได้สัมผัส จากนั้นจะแปลความหมายของสิ่งที่ได้สัมผัส พร้อมทั้งประมวลผลกับความทรงจำเดิม เกิด เป็นการเรียนรู้ และนำไปสู่การตัดสินใจ (สิทธิโชค วรานุสันติกุล, 2547 อ้างถึงใน นราธร สายเสียง, 2560) กระบวนการรับรู้จึง ประกอบด้วย การรับสัมผัส (Sensation) การรับรู้ (Perception) และ การรู้ (Cognition) โดยกระบวนการทั้งหมดมีความ ต่อเนื่องกันจนไม่สามารถแยกจากกันได้ (ณัฐกิตติ์ เพ็ชรสุริยา, 2556) นอกจากนี้ อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์ (2557) อธิบายถึง การรับรู้เพิ่มเติมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดจากแนวทางการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยกลุ่มเกสตัลต์ (Gestalt) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการรับรู้ว่ามนุษย์สามารถรับรู้สภาพแวดล้อมในภาพรวมมากกว่ารับรู้รายละเอียดที่เป็นส่วนปลีกย่อย ซึ่งสิ่ง เหล่านี้ส่งผลต่อการรับรู้และพฤติกรรมภายในของคนโดยตรง (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2541 อ้างถึงใน อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์, 2557)

การรับรู้ผ่านการมองเห็นมีความสัมพันธ์กับการรับรู้สัญญาณที่ส่งผ่านรูปด้านของอาคารมากที่สุด การจัดระเบียบการรับรู้ (Perception organization) ทำให้มนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้รูปทรงที่ง่ายและชัดเจน มากกว่ารูปทรงที่ซับซ้อน การรับรู้ความลึก (Depth perception) เป็นส่วนที่ทำให้เข้าใจถึงการรับรู้ระยะของวัตถุ (อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์, 2556) ส่งผลถึงความเข้าใจ ขนาดของวัตถุในระยะต่าง ๆ นอกจากนี้หลักการที่เกี่ยวข้องอีกส่วนในการพิจารณารูปด้านอาคาร คือ การแยกแยะและอธิบาย ความละเอียดขององค์ประกอบให้สอดคล้องกับการรับรู้การมองเห็นของมนุษย์ ในทฤษฎีส่วนหนึ่งของ Van der Laan กล่าวถึง นิยามเชิงปฏิบัติการของรูปทรงที่มีขนาดใกล้เคียงกันว่าจะขึ้นอยู่กับการรับรู้ โดยอ้างอิงจากแนวคิดที่ว่า ไม่ใช่ทุกขนาดของรูปทรง ที่มีความแตกต่างกัน และเราจะรับรู้ได้ (Stamps, 1999) จึงเกิดการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบในระดับที่แตกต่างกันที่ส่งผลต่อ การรับรู้การมองเห็น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลำดับ ได้แก่ ลำดับแรก คือ กลุ่มของการแบ่งส่วนขนาดรูปทรง (Partition, Part) ลำดับที่สอง คือ องค์ประกอบ (Ornament) และลำดับที่สาม คือ กลุ่มที่เป็นส่วนรายละเอียด (Detail) การตกแต่ง (Trim) พื้นผิว (Texture) (Stamps, 2000) โดยเรียงลำดับจากองค์ประกอบที่มีขนาดใหญ่ที่สุดไปจนถึงองค์ประกอบขนาดเล็ก ตามทฤษฎีการ รับรู้การมองเห็นของมนุษย์

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่จะปรากฏอยู่บนรูปด้านอาคารศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด อันแสดงถึง รากเหง้าประวัติศาสตร์นั้น ได้แบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ 3.1 การศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบนรูปด้าน อาคารศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดหลังเดิม 3.2 การเลือกต้นแบบในการศึกษาอัตลักษณ์บนรูปด้านอาคาร ที่ได้จากการศึกษาทาง ประวัติศาสตร์ ถิ่นที่ตั้งของจังหวัดร้อยเอ็ดในอดีต และลำดับสุดท้ายคือ การวิเคราะห์องค์ประกอบจากต้นแบบ ร่วมกับการ พิจารณาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมรูปด้านอาคารหลังเดิม นำไปสู่การออกแบบรูปด้านหน้าอาคารศาลากลางหลังใหม่ ใน หัวข้อ 3.3 การถอดอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการออกแบบ

1. การศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบนรูปด้านอาคารเดิมของอาคารศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด

ศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบันมีรูปแบบตามแบบมาตรฐานอาคารราชการทั่วไป อยู่ในช่วงดำเนินการให้ สอดคล้องกับการจัดระบบศูนย์ราชการ จึงมีโครงการในการปรับปรุงอาคารศาลากลางผ่านคณะกรรมการจัดวางผังแม่บทศูนย์ ราชการระดับจังหวัด โดยยังคงยึดรูปแบบเดิมในการปรับปรุงอาคาร และต่อเติมอาคารหลังเดิมขึ้นเป็นอาคารใหม่ในรูปแบบ อาคารจตุรมุข โดยลักษณะของอาคารศาลากลางเดิมนั้นมีการวางอาคารแนวยาว และทั้งบริเวณพื้นที่หน้าอาคารให้เป็นพื้นที่โล่ง สำหรับประกอบพิธี อาจกล่าวได้ว่า มุมมองที่เกิดขึ้นนั้นได้กำหนดให้อาคารศาลากลางมีลักษณะเป็นฉากรับพื้นที่เปิดโล่ง ด้านหน้าอาคาร เมื่อมองจากพื้นที่เปิดโล่งหน้าอาคารศาลากลางจึงมองเห็นเป็นลักษณะรูปด้านอาคาร นำไปสู่การพิจารณา

องค์ประกอบบนรูปด้านอาคารที่กำหนดมุมมองจากบริเวณลานประกอบรัฐพิธีหน้าอาคาร จากทฤษฎีการรับรู้และการศึกษาขนาดองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม อาภากรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์ (2556) ได้แบ่งรูปด้านอาคารออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับผิวอาคาร (Texture) ระดับองค์ประกอบอาคาร (Ornament) และ ระดับรูปทรงอาคาร (Mass-form) เพื่อศึกษาการรับรู้ส่วนย่อยของมนุษย์ที่มีผลต่อองค์รวม โดยใช้การแยกแยะ และการอธิบายองค์ประกอบในแต่ละระดับที่สอดคล้องกับสายตามนุษย์ ซึ่งสามารถบ่งบอกถึงการรับรู้ของมนุษย์ได้ อาภากรณ์ วงศ์ลักษณ์พันธ์ (2556) อธิบายว่า ระดับส่วนที่ย่อยที่สุด คือ ระดับผิวอาคาร (Texture) เป็นระดับที่ใช้ประดับประดาเพื่อก่อให้เกิดความงาม และความหมายเชิงสัญลักษณ์ เช่น ลวดลายตกแต่ง พื้นผิวของวัสดุ เป็นต้น ถัดจากนั้นเป็นระดับองค์ประกอบอาคาร (Ornament) คือส่วนที่มีความสำคัญต่อการใช้งาน เช่น ประตู หน้าต่าง ช่องแสง เป็นต้น และระดับรูปทรงอาคาร (Mass-form) เป็นองค์ประกอบในส่วนโครงสร้างซึ่งประกอบด้วยเสา คาน หลังคา รวมถึงบริเวณส่วนที่แสดงตำแหน่งของช่องเปิด ส่วนปิดทึบซึ่งเป็นส่วนที่สามารถบ่งบอกถึงภาพรวมของรูปทรง ในการศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบนรูปด้านอาคารเดิมของศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ใช้การแยกแยะและการอธิบายส่วนประกอบในแต่ละระดับที่สามารถบอกได้ถึงการรับรู้ของมนุษย์ และนำไปค้นหาลักษณะองค์ประกอบที่สามารถนำมาใช้ในการออกแบบที่แสดงออกถึงอัตลักษณ์ของถิ่นที่ร้อยเอ็ด จึงแบ่งรูปด้านอาคารเป็น 3 ระดับ คือ ระดับรูปทรงอาคาร (Mass-Form) ระดับองค์ประกอบอาคาร (Ornament) และระดับผิวอาคาร (Texture) โดยเรียงลำดับจากองค์ประกอบที่มีขนาดใหญ่ที่สุดไปจนถึงองค์ประกอบขนาดเล็ก จากมุมมองบริเวณลานหน้าอาคารที่กำหนดให้อาคารศาลากลางมีลักษณะเป็นภาพด้าน และทฤษฎีการมองเห็นที่ว่ามีมนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้รูปทรงที่ง่ายและชัดเจน มากกว่ารูปทรงที่ซับซ้อน ซึ่งสามารถวิเคราะห์อาคารศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดในเบื้องต้นได้ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะรูปทรงอาคาร มีลักษณะการวางอาคารแนวยาวที่มีขอบอาคารชัดเจน ไม่ปะปนหรือ ประกอบร่วมกับอาคารอื่น รูปทรงอาคาร มีสัดส่วนความสูงต่อความยาวของรูปด้านหน้าอาคาร ประมาณ 1:3 ส่วน สูง 5 ชั้น มีหลังคาด้านบนสุด และมีการแบ่งส่วนย่อยแต่ละส่วนในรูปทรงอาคารชัดเจน (ภาพที่ 5) ได้แก่ 1. มุขยื่นบริเวณส่วนกลางเป็นพื้นที่สำหรับทางเข้าออกอาคาร 2. มุขบริเวณส่วนข้างซ้ายขวาเป็นองค์ประกอบแสดงความสมมาตร และ 3. ส่วนเชื่อมระหว่างมุขกลางและมุขข้างเป็นพื้นที่ใช้งาน
2. การจัดวางองค์ประกอบอาคาร เป็นลักษณะแบบสมมาตรระหว่างฝั่งซ้าย-ฝั่งขวา และองค์ประกอบอาคารเป็นไปในลักษณะที่ถูกลดทอนรูปลงมาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีโดยเฉพาะส่วนบริเวณหลังคา
3. ระดับพื้นผิว เป็นไปตามวัสดุก่อสร้างในยุคปัจจุบัน คือ พื้นผิวของอาคารคอนกรีต

ภาพ 5 ภาพถ่ายมุมสูง ศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน

ที่มา : https://ewt.prd.go.th/ewt/radioroiet/ewt_news.php?nid=743&filename=index

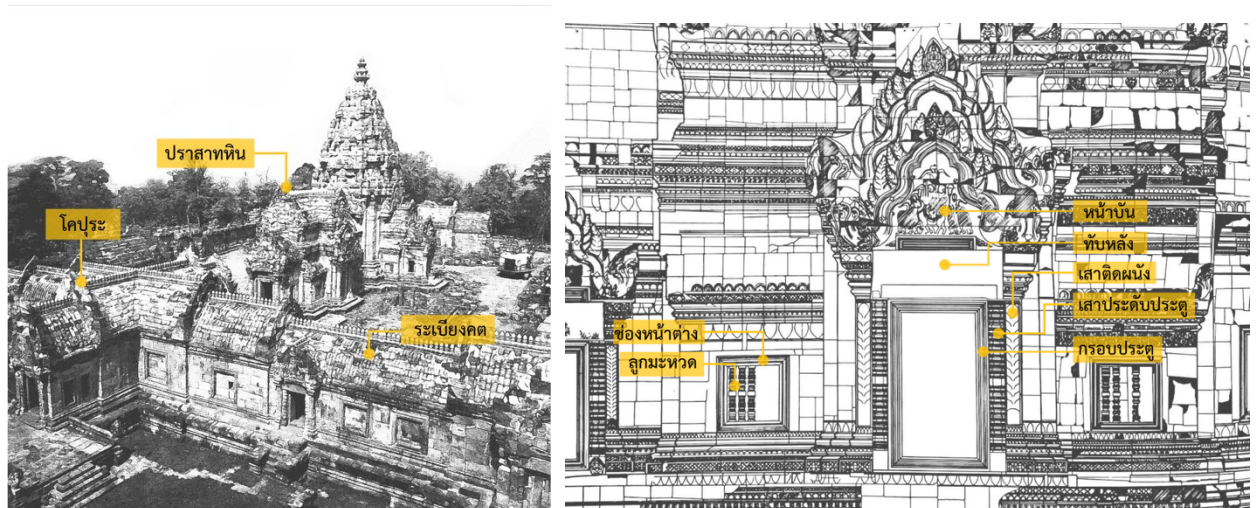
3.2 การเลือกต้นแบบในการศึกษาอัตลักษณ์บนรูปด้านอาคาร

Tok, Kaplan, and Taneli (2010) ได้ใช้ภาพถ่ายเป็นเครื่องมือในการศึกษาทางสถาปัตยกรรมเกี่ยวกับการประเมินมุมมองด้านสังคมของสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้น โดยพวกเขาได้กล่าวว่า ภาพถ่ายมีศักยภาพที่ใช้กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ทางอ้อม ซึ่งเป็นวิธีการที่รู้จักและถูกใช้อย่างแพร่หลายในการศึกษาด้านมานุษยวิทยา ด้านจิตวิทยา ด้านการศึกษา และถูกใช้มานานแล้วในการศึกษางานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมองเห็น โดยมักจะใช้ในการนำเสนอข้อมูลทางด้านภาพประกอบเอกสาร เช่นเดียวกันกับการจัดเก็บข้อมูลที่ได้โดยตรงจากองค์ประกอบของสภาพแวดล้อม เพราะภาพถ่ายมีประโยชน์ในกระบวนการ

ศึกษาที่ใช้การตีความ ซึ่งสามารถบอกได้มากกว่าความชอบ กระบวนการตีความด้วยการอ่านภาพนี้ เป็นการคล้อยออกของความหมายในระดับชั้นต่าง ๆ ตามมุมมองของผู้ถูกประเมิน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ วัสดุ สังคม พฤติกรรม รวมถึงวัฒนธรรม (Elkins, 2003 อ้างถึงใน Tok, Kaplan, & Taneli, 2010)

ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์พบว่า จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ในบริเวณแหล่งอารยธรรมโคราช ลุ่มแม่น้ำชี-มูล ที่ซึ่งมีความเข้มข้นของวัฒนธรรมสอดคล้องกับจังหวัดในกลุ่มอีสานใต้ คือวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะขอม (ดึก แสนบุญ, 2557) กล่าวถึง ลักษณะของขอมในเชิงช่างอีสานร่วมสมัย ถูกยอมรับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะภูมิภาค โดยกล่าวว่า “แม้จะเป็นการโหยหารากเหง้า หรือจะเป็นการสร้างอัตลักษณ์ การผลิตซ้ำของชุดความรู้เดิมๆ ในบริบทแห่งรูปลักษณ์ใหม่ ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงการที่ต้องถื่นพยายามสร้างพลังการต่อรองในเชิงศิลปะและวัฒนธรรม” การหยิบยืมเอารูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมขอม มาก่อสร้างในบริบทร่วมสมัย ใช้การก่อสร้างด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผ่านการลดทอนองค์ประกอบการตกแต่ง เหลือรูปทรงที่ยังคงมีกลิ่นอายของสถาปัตยกรรมขอม โดยมักใช้ฉันทลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมในด้านรูปทรงของปราสาท เช่น โคปุระ ระเบียงคด ยอดปรางค์ปราสาท เป็นต้น แต่ละส่วนล้วนเป็นส่วนประกอบที่เด่นชัดของปราสาทขอม (ภาพที่ 6)

โคปุระ คือส่วนบริเวณซุ้มประตูทางเข้าออกปราสาท มีส่วนประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ 1.ส่วนฐาน มักจะใช้เป็น ฐานเชิงหรือฐานปัทม์ 2.ส่วนผนัง และ 3.ส่วนหลังคา มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นลักษณะเด่นหลายส่วน ระเบียงคด คือ ส่วนที่เป็นกำแพงยาวต่อจากโคปุระ ล้อมรอบบริเวณที่ตั้งของปราสาทปรางค์ประธานและอาคารบริวารอื่นๆ ผนังมักมีการสลักช่องเป็นหน้าต่างจำลอง หรืออาจมีการเจาะช่องหน้าต่างจริง ประดับด้วยลูกมะหวด (กรมศิลปากร, 2531)

ภาพ 6 ส่วนประกอบของปราสาทหินที่มักนำมาใช้ในการออกแบบร่วมสมัย และ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของโคปุระ ที่มา : ดัดแปลงจาก กรมศิลปากร. (2531). ภาพส่วนประกอบของปราสาทหินที่มักนำมาใช้ในการออกแบบร่วมสมัย และ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของโคปุระ, ปราสาทพนมรุ้ง. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินตติ้ง กรู๊ป จำกัด

เมื่อพิจารณารูปด้านอาคารที่มีการวางอาคาร การจัดเรียงองค์ประกอบในลักษณะเดียวกับศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด รวมถึงการนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมขอมใช้ในการออกแบบ จึงได้คัดเลือกภาพที่มีความสอดคล้องกับตัวแปรทั้ง 2 ประเด็น ออกมาเป็นภาพต้นแบบ คือ ภาพถ่ายด้านหน้าอาคารศาลจังหวัดเดชอุดม อ.เดชอุดม จ.อุบลราชธานี (ภาพที่ 7) และ ภาพถ่ายซุ้มทางเข้าสิม วัดบ้านเปลือยใหญ่-ไทยเจริญ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด (ภาพที่ 8) ซึ่งตรงกับรูปแบบของโคปุระ และระเบียงคด จากการศึกษาเพิ่มเติม พบว่าศาลจังหวัดเดชอุดม ก่อสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2551 และ ซุ้มทางเข้าสิม วัดบ้านเปลือยใหญ่-ไทยเจริญ ก่อสร้างขึ้นใหม่ล้อมรอบบริเวณสิมเก่า ในปี พ.ศ.2557 ทั้งสองแห่ง เป็นการนำเอาแบบศิลปสถาปัตยกรรมขอม มาก่อสร้างในบริบทร่วมสมัย โดยใช้การแบ่งส่วนตามส่วนประกอบทั้ง 3 ส่วนของโคปุระ คือ 1.ส่วนฐาน 2.ส่วนผนัง 3.ส่วนหลังคา ลดทอนการตกแต่งองค์ประกอบเหลือเพียงรูปทรงที่มีกลิ่นอายของปราสาทขอม และใช้วัสดุ วิธีการก่อสร้าง ตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ จากภาพจะเห็นว่าต้นแบบทั้งสองได้ใช้องค์ประกอบที่มีลักษณะทั้งที่เหมือนและแตกต่าง แต่ยังคงมีความเข้าใจได้ว่า ต้นแบบทั้งคู่มีการลดทอนองค์ประกอบมาจากรูปแบบของโคปุระและระเบียงคด ตัวอย่างเช่น ศาลจังหวัดเดชอุดม แบ่งรูปทรงอาคารเป็น 3 ส่วน คือ ฐาน ผนัง หลังคา และมีการใช้องค์ประกอบที่สำคัญของโคปุระ โดยลดทอนรายละเอียดการตกแต่งให้เหลือเพียงรูปทรง

องค์ประกอบนั้น ได้แก่ หน้าบัน กรอบหน้าบัน เสาติดผนัง ในส่วนหลังคา ใช้การซ้อนชั้นหลังคาโคปุระแบบปราสาทพนมรุ้ง เป็นต้น ในส่วนของซุ้มทางเข้าสิม วัดบ้านเปลือยใหญ่-ไทยเจริญ จะเห็นความชัดเจนของการแบ่งรูปทรงอาคารของส่วนฐาน และส่วนผนัง มีการเจาะช่องหน้าต่างประดับด้วยลูกมะหวด หน้าบันเป็นรูปทรงจั่วสามเหลี่ยม บริเวณหลังคาโคปุระมีการประยุกต์จากรูปแบบยอดปราสาท เป็นรูปแบบหลังคาซ้อนชั้น และส่วนหลังคากระเบื้องคดประดับด้วยปูนปั้นทรงพญานาค สำหรับวัสดุของซุ้มทางเข้าสิม วัดบ้านเปลือยใหญ่-ไทยเจริญ ใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลัก ขณะที่ศาลจังหวัดเดชอุดมใช้วัสดุคอนกรีตเสริมเหล็กตามอาคารสมัยใหม่ ซึ่งทั้งสองภาพสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นการลดทอนองค์ประกอบมาจากรูปแบบของโคปุระและกระเบื้องคดก่อสร้างใหม่ในบริบทร่วมสมัย

ภาพ 7 ภาพถ่ายด้านหน้าอาคารศาลจังหวัดเดชอุดม.เดชอุดม จ.อุบลราชธานี
ที่มา: <https://dudc.coj.go.th/th/page/item/index/id/1>

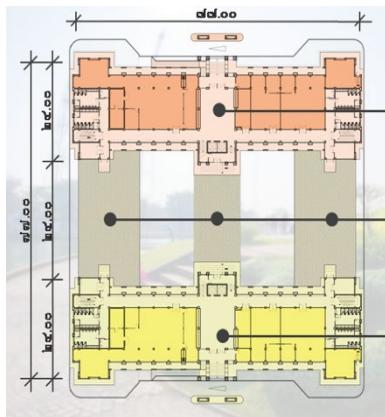
ภาพ 8 ภาพถ่ายซุ้มทางเข้าสิมวัด บ้านเปลือยใหญ่-ไทยเจริญ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
ที่มา: <https://www.facebook.com/swp.pr/>

3.3 การถอดอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการออกแบบ

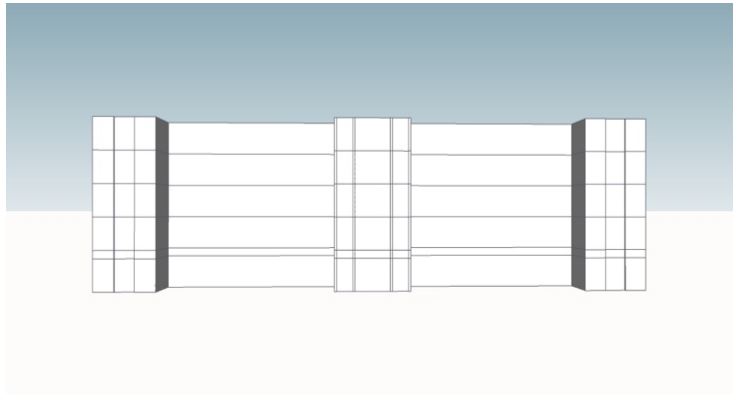
เริ่มต้นการถอดอัตลักษณ์เพื่อใช้ในการออกแบบ ด้วยการพิจารณาจากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของภาพต้นแบบ เป็นไปตามลำดับของการรับรู้การมองเห็น โดยเรียงจากการรับรู้ภาพรวมในระดับรูปทรงอาคาร (Mass-form) ระดับองค์ประกอบ (Ornament) และ ระดับ พื้นผิว (Texture) ร่วมกับการวิเคราะห์และสร้างแบบจำลองภาพสามมิติไปตามลำดับการพิจารณาในระดับต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

การพิจารณาระดับรูปทรงอาคาร (Mass-form) พบว่าการเกิดขึ้นของ Form อาคารศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น ถูกกรอบด้วย แบบมาตรฐานของอาคารศาลากลาง ตามภาพที่ 9 1) เนื่องจากแนวทางในการต่อเติมอาคารเดิมเป็นอาคารใหม่ และบริบทแนวคิดในการออกแบบให้อาคารศาลากลางมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ของการปกครอง เทียงธรรม จึงเกิดเป็นอาคารที่มี

ลักษณะสมมาตร ทำให้การต่อเติมอาคารเดิมเป็นอาคารใหม่นั้นมีลักษณะรูปทรง เป็นอาคารทรงจตุรมุข รูปด้านหน้าอาคารจึงเป็นไปตามลักษณะการวางอาคารแนวยาวที่มีขอบอาคารชัดเจน ไม่ปะปนหรือ ประกอบร่วมกับอาคารอื่น จากการพิจารณาแบบผังพื้นที่ศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด อ้างอิงตามแนวทางการปรับปรุงของสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด นำไปสู่การขึ้นรูปแบบจำลองสามมิติ ในภาพที่ 9 2) เห็นลักษณะของการยึดทุกรูปทรงซ้อนกัน 2 ระดับชัดเจน อาคารมีความสูง 5 ชั้นตามผังพื้นที่ศาลากลางหลังเดิม

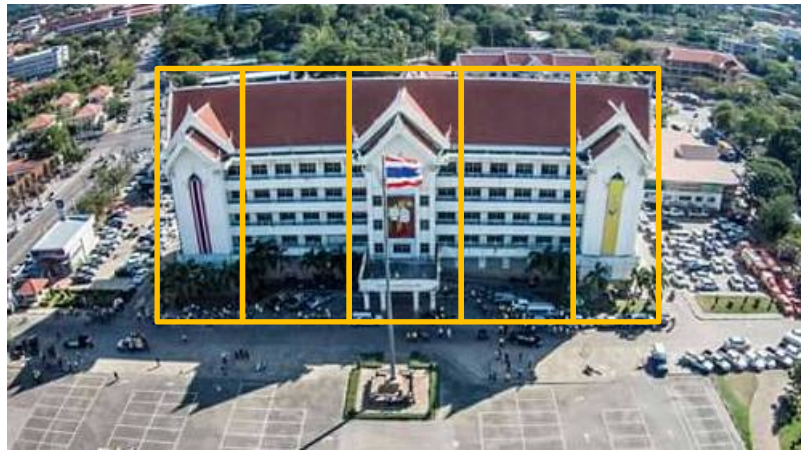
(1)

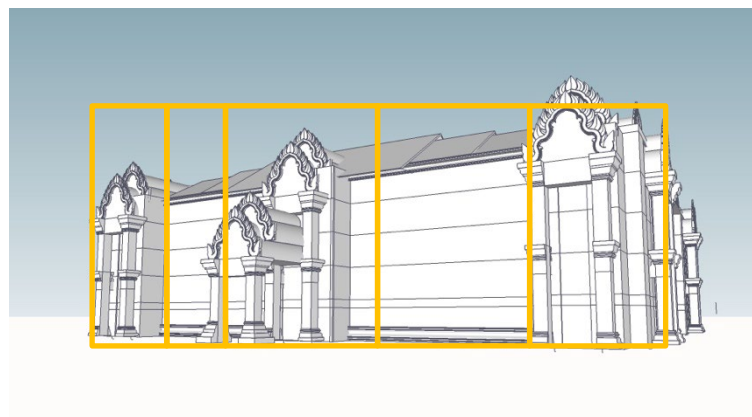
(2)

ภาพ 9 แบบผังพื้นที่ศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด
ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด, 2562

จากการขึ้นรูปสามมิติ จะเห็นชัดว่าศาลากลางมีการแบ่งสัดส่วนรูปทรงอย่างชัดเจนตามภาพที่ 10 ซึ่งเป็นการจัดวางองค์ประกอบทำให้รูปทรงอาคารมีลักษณะของการแบ่งส่วน มีความสมมาตร ซ้าย-ขวา มีจุดกึ่งกลางอาคารรองรับพื้นที่สำหรับทางเข้า-ออก ซึ่งเป็นการเน้นย้ำการวางแนวแกนอาคารให้ชัดเจนขึ้น ในส่วนของการออกแบบให้มีลักษณะของอัตลักษณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง จะเป็นการพิจารณาเปรียบเทียบจากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมภาพต้นแบบที่ลดทอนมาจากรูปแบบของโคปุระและระเบียงคด ก่อสร้างขึ้นใหม่ในบริบทร่วมสมัย พิจารณาใช้ในส่วนที่ใกล้เคียง มีลักษณะการใช้พื้นที่เหมือนกัน โดยในภาพที่ 11 ใช้การเปรียบเทียบการแบ่งส่วนจากศาลจังหวัดเดชอุดม ที่ใช้การยึดอาคาร เกิดเป็นมุขกลาง มุขข้าง โดยในส่วนของมุขได้ใช้องค์ประกอบที่เด่นชัดของโคปุระ เช่น หน้าบัน กรอบหน้าบัน เสาข้าง เป็นต้น แบบจำลองรูปสามมิติจึงเลือกใช้องค์ประกอบเดียวกัน แต่ปรับ ให้เข้ากับบริบทศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด เช่น ในส่วนมุขกลาง ได้ใช้การเล่นระดับการซ้อนชั้นหน้าบัน เพื่อปรับสัดส่วนระหว่างความสูงอาคารและขนาดขององค์ประกอบ เพิ่มองค์ประกอบในส่วนฐาน ส่วนหลังคา ตามการแบ่งส่วนของโคปุระ และระเบียงคด โดยปรับเปลี่ยนจากหลังคาเดิมที่มีลักษณะเป็นทรงไทยประยุกต์ เป็นหลังคาซ้อนชั้นของโคปุระลดทอนการประดับตกแต่ง เหลือเพียงรูปทรงหลังคา เช่นเดียวกันกับหลังคาของศาลจังหวัดเดชอุดม

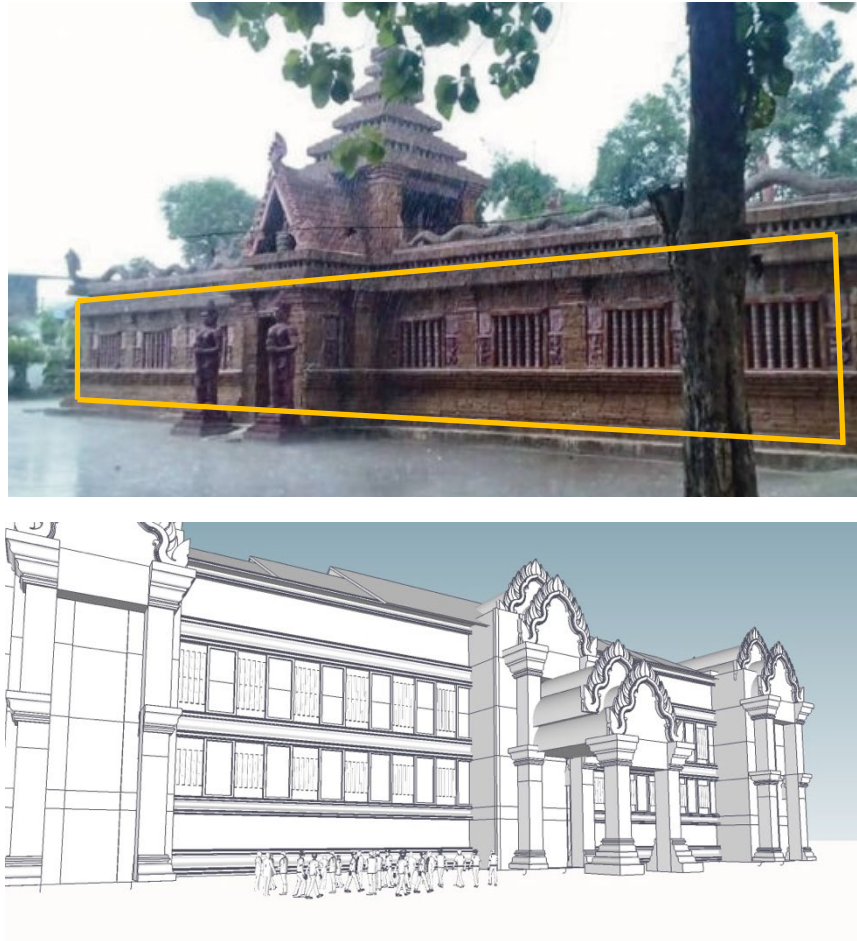

ภาพ 10 การแบ่งส่วนรูปทรงของอาคารศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดเดิม และภาพต้นแบบ

ภาพ 11 การพิจารณารูปทรงอาคาร (Mass-form)

ระดับองค์ประกอบ (Ornament) เลือกใช้ลักษณะของลูกมะหวด ในบริเวณส่วนผนัง เพื่อให้การแบ่งส่วนระหว่างผนัง และฐานชัดเจนขึ้น องค์ประกอบลูกมะหวดถูกเพิ่มขึ้นในลักษณะระนาบซ้อนทับบริเวณที่สัมพันธ์กับช่องเปิดอาคาร ชั้น 2- 4 นัยยะหนึ่งคือ เพื่อให้แสดงลักษณะส่วนประกอบของโคปุระและระเบียงคด ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ในการบังแสงให้พื้นที่ใช้งานภายในอาคาร สัดส่วนที่เกิดขึ้นถูกปรับให้สอดคล้องกับอาคาร 5 ชั้น โดยใช้เส้นตั้งของลูกมะหวดทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ลดทอนสัดส่วนระหว่างหน้าบันและความสูงอาคาร

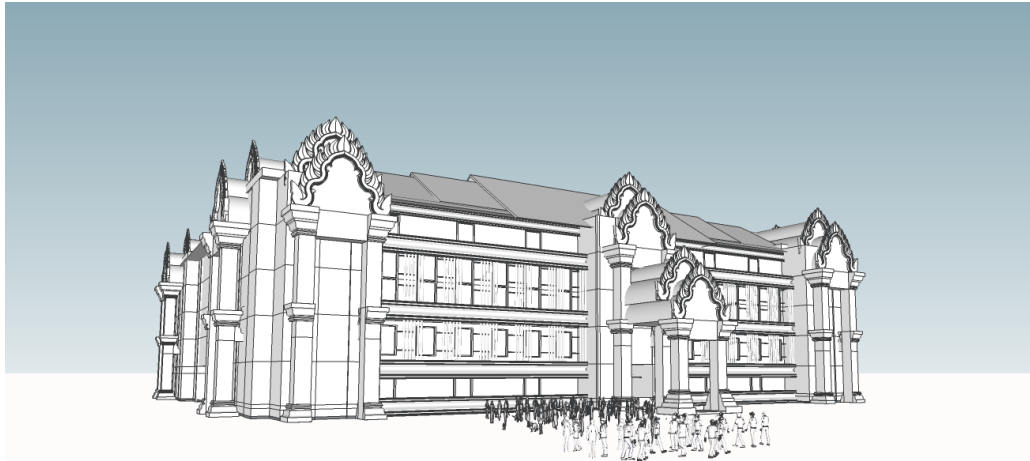
ภาพ 12 การพิจารณาการใช้องค์ประกอบ (Ornament)

ระดับพื้นผิว (Texture) จากพิจารณามุมมองการรับรู้บริเวณลานประกอบรัฐพิธี พบว่า การรับรู้ในระดับพื้นผิวอาคารมีน้อยกว่าการรับรู้ระดับอื่น จึงเลือกสร้างแบบจำลองตามวัสดุก่อสร้างในยุคปัจจุบัน คือ พื้นผิวของอาคารคอนกรีต เนื่องจากมีข้อคิดเห็นในประเด็นงบประมาณการก่อสร้างอาคารของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ที่เห็นว่าการใช้อาคารประกอบระดับพื้นผิวในการออกแบบ เพื่อทดสอบการรับรู้อัตลักษณ์ในอาคาร ควรเกิดขึ้นหลังจากการทดสอบการรับรู้ที่เกิดขึ้นจากระดับรูปอาคาร (Mass-form) และระดับองค์ประกอบอาคาร (Ornament) ก่อน หากสามารถรับรู้ถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้แล้ว ก็อาจทำให้ประหยัดงบประมาณในการตกแต่งส่วนพื้นผิวอาคารได้

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีขนาดในระดับที่ส่งผลต่อการรับรู้ ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับรูปทรงอาคาร (Mass-form) ระดับองค์ประกอบอาคาร (Ornament) และระดับพื้นผิว (Texture) ร่วมกับการพิจารณาภาพต้นแบบที่ผ่านการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดร้อยเอ็ด นำไปสู่การวิเคราะห์องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏบนรูปด้าน และสร้างแบบจำลองภาพสามมิติไปตามลำดับการพิจารณาในระดับต่าง ๆ จนได้แบบจำลองภาพสามมิติของอาคารศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด ดังแสดงในภาพที่ 13

ภาพ 13 ผลการศึกษาแบบจำลองภาพสามมิติ ศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาการสร้างแบบจำลองภาพสามมิติของศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบอันแสดงถึงอัตลักษณ์ร้อยเอ็ด พบว่าองค์ประกอบจากรูปแบบของโคปุระและระเบียงคด ที่ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของปราสาทขอม อันเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมหนึ่งในพื้นที่อีสานใต้ สามารถนำมาใช้ในการออกแบบอาคารใหม่ในบริบทร่วมสมัยได้ ดังจะเห็นได้จาก ภาพต้นแบบที่ได้ทำการศึกษาทั้งสองภาพ คือ ศาลจังหวัดเดชอุดม อ.เดชอุดม จ.อุบลราชธานี และชุมชนเขาสิม วัดบ้านเปือยใหญ่-ไทยเจริญ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด ที่เป็นการถอดรูปแบบโคปุระและระเบียงคด ด้วย รูปทรง (Mass-Form) องค์ประกอบอาคาร (Ornament) และระดับพื้นผิว (Texture) ในบริบทของตน ทั้งสองแห่งมีการหยิบใช้องค์ประกอบที่เหมือนและต่างกัน เช่นเดียวกันกับ ศาลากลางจังหวัด ที่ได้ใช้การถอดรูปแบบโคปุระและระเบียงคด โดยการพิจารณาการใช้ องค์ประกอบทั้ง 3 ระดับ จากภาพต้นแบบ และเลือกใช้ ประกอบขึ้นใหม่ในบริบทของศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด แม้ว่าทั้ง 3 แห่งจะมีรูปแบบการใช้งานอาคารในประเภทที่ต่างกัน องค์ประกอบที่นำมาใช้นั้นมีผลเพียงแค่การรับรู้อัตลักษณ์เท่านั้น แต่ไม่มีผลต่อความหมายของการเป็นอาคารแต่ละประเภท การเกิดขึ้นของความหมายที่มีผลต่อการรับรู้ว่าเป็น ศาลากลางจังหวัด ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นร่วมด้วย เช่น ลานประกอบรัฐพิธีหน้าอาคาร ขนาดอาคาร เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากการสร้างแบบจำลองภาพสามมิติศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด คือ ความเหมาะสมของความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนรายละเอียดรูปทรงที่นำมาประยุกต์ใช้ สัดส่วนของมนุษย์ และสัดส่วนที่มีผลต่อการรับรู้ โดยภาพแบบจำลองที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพียงแนวทางเสนอแนะเท่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับทุนผู้ช่วยสอน ผู้ช่วยวิจัย และทุนสนับสนุนการทำวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2531). **ปราสาทพนมรุ้ง**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

ณัฐกิตติ์ เพ็ชรสุริยา. (2556). **ความขึ้นขอบรูปด้านหน้าอาคารแถวในเมืองเก่าลำปาง** (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต), คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ตึก แสนบุญ. (2557). ลักษณะของในเชิงช่างไทยอีสานร่วมสมัย. **ศิลปวัฒนธรรม**, (เมษายน 2557). สืบค้นเมื่อ 19 เมษายน 2560, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_8380

ธาดา สุทธิธรรม. (2544). **ผังเมืองในประเทศไทย: ผังชุมชนและการใช้ที่ดินสายอารยธรรมเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** (พิมพ์ครั้งที่1). ขอนแก่น: พิมพ์พัฒนา

นราธร สายเส่ง. (2560). ธรรมชาติของมนุษย์กับมุมมองเชิงพื้นที่. **Veridian E-Journal**, 10(1), 635-646.

นิติ เชื้อสถาปนศิริ. (2544). **ความหมายทางการเมืองของลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารราชการไทย :กรณีศึกษาศาลากลางจังหวัด** (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต), ภาควิชาการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, กอบกุล อินทรวิจิตร, สันติ ฉันทวิลาสวงศ์ และ วีระ อินพันทัง (2536). **พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต**. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

สันต์ สุวัจนราภินันท์, ทวีศักดิ์ เกียรติวิระศักดิ์ และ รัฐธำ ฤทธิศร. (2555). **สัญญาวิทยา: การถอดรหัสและการประยุกต์อัตลักษณ์ไทยเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบ. โครงการจัดประชุมวิชาการ ประจำปี2555 BERAC3 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, 86-102. สืบค้นจาก <http://www.berac.tds.tu.ac.th/BERAC/BERAC%203/8%20Sant%20Suwacharapinan%20et%20al.pdf>

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2553). **การประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการ ครั้งที่2/2553**. สืบค้นจาก http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-3.jsp?top_serl=224305

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2555). **ร้อยเอ็ดมาจากไหน** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ชนนิยม.

อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณะพันธ์ (2556). **การทดสอบการรับรู้รูปด้านหน้าอาคารชิโน-โปรตุกีส บนถนนกลาง จังหวัดภูเก็ต** (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต), คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อาภาภรณ์ วงศ์ลักษณะพันธ์ (2557). **การเปรียบเทียบการรับรู้รูปด้านหน้าอาคารต่างยุคของอาคารชิโน-โปรตุกีส บนถนนกลาง จังหวัดภูเก็ต, วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม**, 1(1): 45-58.

Askari, A. H. and Dola, K. B. (2009). Influence of building façade visual element on its historical image: Case of Kuala Lumpur city, Malaysia. **Journal of Design and Built Environment**, 5, 44-59.

- Gifford, R., Hine, D. W., Muller-Clemm, W., JR, D. J. R., and Shaw, K. T. (2000). Decoding modern architecture: A lens model approach for understanding the aesthetic differences of architectures and laypersons, **Journal of Environment and Behavior**, 32(2), 163-187.
- Herzog, T. R., Kaplan, S., and Kaplan, R. (1982). The prediction of preference for unfamiliar urban place. **Journal of Population and Environment**, 5(1), 43-59.
- Imamoglu, C. (2000). Complexity, preference and familiarity: architecture and non-architecture Turkish students' assessments of traditional and modern house façade. **Journal of Environmental Psychology**, 20(1), 5-16
- Marina, M., and Rento, T. (2006). Aesthetic, perception and preference for historical and modern buildings. **Journal of Cognitive Processing**, 7(1), 66-67.
- Mehrabian, A., and Russell, J. A. (1974). **An approach to environmental psychology**. Cambridge, MA: MIT press.
- Russell, J. A., Ward, L. M., and Pratt, G. (1981). Affective quality attributed to environments: A factor analysis study, **Journal of Environment and Behavior**, 13(3), 259-288.
- Stamps, A. E. (1999). Architectural detail, Van der Laan septaves and pixel counts. **Journal of Design Studies**, 20(1), 83-97
- Stamps, A. E. (2000). **Psychology and the Aesthetics of the Built Environment**. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Tok, Y. S., Kaplan, I., and Taneli, Y. (2010). Photography in architectural education: A tool for assessing social aspects of the built environment. **ScienceDirect Procedia Social and Behavioral Sciences**, 2, 2583-2588. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.03.377
- Tze Ling Li. (2007). **A study of ethnic influence on the façade of colonial shophouse in Singapore: A case study of Telok Ayer in Chinatown**. (Ph.D.) University of Tokyo, Tokyo.